

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Møre,

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Stordal

Emne: Gamall engkultur.

Bygdelag:

Oppskr. av: Peter o Stավdal

Gard: Stավdal

(adresse): Stավdal. Sunnmør.

G.nr. 88 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

- 1) Det mest almindelege namn på srafer åt krøter er høy. Eng og lø er også kjende og brkte ord. Vil ein spesifisera kva slag høy ein hev, so er det tvo slag, Tøhøy og Småhøy. (eit) Forskjellen er at tø-høy er graset som vveks på gjødsla mark Småhøyet er hausta på ugjødslamark. Det reknast fylgjeleg som småhøy om det hausta på ugjødsla innhegna mark eller utslåttar. I løa var det også skilje mellom småhøy og tø-høy. Småhøyet vart velt på småhøystølet, og brukt åt sau og geit. Tøhøyet var åt kua, og låg i tø-høy-stølet. (eit) Småhøyet kunne vel benemnst kvar det var ifrå, som t.d. Sløtte-høyet. Bøle-høyet, Botna-høyet. men det vart alt saman velt på småhøy-stølet i heime-løa. Liknanande var det med tø-høyet. Det kunde t.d. vera i frå Mali-ekra eller Hegg-ekra (HeJJ-ekra) Storsletta eller Neste-sletta. det vart velt på tøhøy-stølet i løa. Desse namn skreiv seg vel helst frå gangen i arbeidet. At ein var komen so og so langt. Det var nok so at ein tok til med slåttan på same staden kvart år. Her på garden var det soleis fast regel at fjerde sløtte-vika skulde dei åt Sløtta

Slåttå. Ein anna ting skal eg ogso nemna. På alle Garder, der det var fleire bruk var ^{dei} teigbyte, d.v.s. småbytt. Ein måtte difor fylgjast åt med inhaustinga ellest vart det nedtrakka.

Att-lege (ei) er eit ålment kjendt ord. Og det det meinest med det, Aker attlagd til eng.

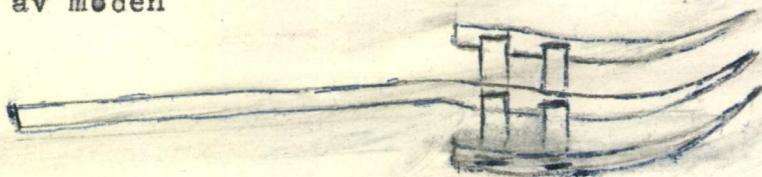
Der det var slett mark slik at ein kunde bruke langørv, kan det ofte verta sagt at det er langørvs-mark. Var det mykje stein og tuvor, so reknast det det for småljå-mark.

Her på garden hadde me eit høystål (eit høyståle) som var kalla ihllje-stalet (litle-stalet) Høyet som vart velt på ihllje-stalet var småvore tø-høy. og vart av budeia (aktar-deia) brukt som eit krise-lager. Kom det ut av måta med tø-høyet var det å taka av ihllje-stalet. Var det små-høyet som minka ført etter gamle merkje, so laut dei taka av inlljestalet åt smalen og.

2) Om våren skulde all slåttemark på innmark ryast til slåttan. dei likte å få gjera arbeidet so tidleg som råd var. Men eg trur at eftast so vart det til etter vår-enna. arbeidet var å gå med ei rive og raka ihop lauv og kvistog leggja det dunge (ryhlje-donhje(ein) og helst brenna rusket opp. Kvinnfolka trængde ei tre dagar med ryinga, og borni likte å vera med *for å brenna brenser, (ein brense)*

3) Mose i gamle attleggr tynte deipå den måten at dei køyrde på mold pfrå ei åker-reine so mose-att-legga vart nesten svart. Dertil gjøssel som til bygg Fyrste året sådde dei litt korn, og sle det ilag med den andrø tø-enga. Grasfrø veit eg ikkje om her var

- kjøpt før omkring 1908.
- 4) Her er mange døme på at vassjuk hev vore grøfta. Og flaumvatn hev vore veitt til stader det gjorde minst skade. Ei veitalomlag 1 km, lang, frå tunet og nord i Stav-åna hev vore laga i eldre tid. Far min fødd 1855, visste ikkje når den vart laga. Oftast vart denne veita kalla maskin-veita eller truske-veita. Men i turr -somrar var den også brukt til vatning av slåttemarka.
- 5) Rundt 1890 vart det på desse kanter .. skipa mange små aksimeieri. Kvar grend se og seia hadde eit slikt. Folk lagde seg fylgjelegmeir etter mjølkeproduksjon, Akrane vart råttagd, og enga gjødsla, for å få større avlinger. Før den tid var visst all gjøssål brukt på åkeren. Far fortalde, at bestefar liktes sers dåleg at han spanderte gjøssel på enga.
- 6) Eng som er gjøssla kallast tø-eng, eller helst tø-høy.
- 7) Både garden Stavdal og mange andre gardar i heredet er noke brattlendt, og merkjeleg nok er tunet lagt i øvste kant på alle desse bratte garra. Det er vel held fleire grunnar for dette. Og tanken på at gjødsla seig unna bakkje er vel ein.
- 8) Sovidt eg kann minnast, vart ^{ut}gjøssel på markja (ei) både haust og vår. Gange i arbeidet var at 2 mann med kar sinn hest køyrde med jul-sle (ein) (Gjøssel-vogn), og velte i dungar. 2 mann leste mykra (ie) i naute-døngjen (ein) (gjødsla-kjellaren) Og var det godt mykrav med småregn kunne ofte kvin folka cera med og breie. køyde dei myker ned åver markerne, hekta dei jamt ein møkesle att i. På den måten fekk dei med seg tvo lass i ei vending, Møke-Sleden sette dei opp i julsleden oppatt. Til å lese og breie myker med var det greipp som var brukt. Stål-greipa var nok eit mykje betre redskap enn tre-greipa som var brukt før. Det slang vel att ei kor tre-greipa rundt 1900. men dei gjekk då fort av moden

Riss av ei gammal tre-greip.

- 9) Det var allmindeleg, og er det tildels endå, og beite sauene på bøna både haust og vår. Om våren kunne det nok vera for skørt på høy. det var desutan ein lette i arbeidet, og få smalen ut. Og so heldt dei bra særleg for lamba og dei var ute noko for dei vart slepte på skogen for godt. Dei fekk for gå som dei vilde på eigedomen. Sia dei tok til å kjøpa frø til nyattleges er dei mindre velsedd der. Om hausten får smalen og so gjerne gå på bøen frå han vert henta heim frå fjellet og tik og til snøen kjem.
- 11) Om dei gamle meinte det var godt for enga at den vart litt avbeitt hev eg ikkje høyrte noko om, men

4.

12) Den tid smalen fekk gå på bøen vart han havt i fjøsen om om natta. Rundt 25de mai vert sauene slept til fjells. og vert då ikkje ettersedd før han vert henta heim om hausten., utan i serlege høve.

Kyrne vart slept ut siste halvdel av mai. hev ikkje høyvat dei fekk gå på innmark. Dei første 3 vike kjem dei som regel heim sjølve. Sidan måtte dei gå etter dei. rundt Jønsok vart dei jaga på Botnastølen. Der kom dei som regel heim sjølve.

Dei som ikkje hev trø (ei) og jaga kyrne etter, hev som regel sommars-fjøs. Gjøsladerifrå vert havt på åker eller eng.

13) Net no gjeng fore seg ei sterk omleggjing av sommarsbeitengi. Folk gjærer inn med elektrisk gjære av smålågmarka. Rydder vekk skog og gjøslar. Og so gjeng kyrnededer. Det er sagt seterdrivta er uløsum Det vert meir mjølk når kyra gjeng på kultur-beite. Vanskeleg å få seter-deie er vel ogso ein av grunnane Her på Stavdal tok me til laga kulturbeite i 1947.

14) 15) 16) 17) 18) Noko slikt som grindgang er ikkje kjent her.

19) 6) Ordet trø (ie) og trøbakke (ein) er ålment brukt her. Trøa er vegen som krøtera gjeng, frå fjøsen og oppgjennom trøled og vidare åt hamba. Brukt i same meining er råk (eit) og jeil (ei) Gjerdes-garden på kvar sida av raket kallast råk-garn (ein) Her er ogso ein åker like ved som kallast Jelgars-åkeren.

20) På dei fleste sæterstøla her i bygda er der innhegna slåttemark, som kallast sæter-gjære (eit) Sæter-gjæra vetgjødsla. På sætra med arbeidde veg brukast jul-sle, og køyra gjødsla utåver med t.d. Långsætra. Dei fleste brukar møkesle (d). Sæter-slåtten hev gått mykje tilbake.

21) Oske hev vore brukt til gjødsel frå gammalt. og ersers bra til poteter. På garden Hove hev eg sett at dei gjødsle både med tang småsild, jamna utåver markja.

Peter O. Skardal.

M. v. R.
Skardal.

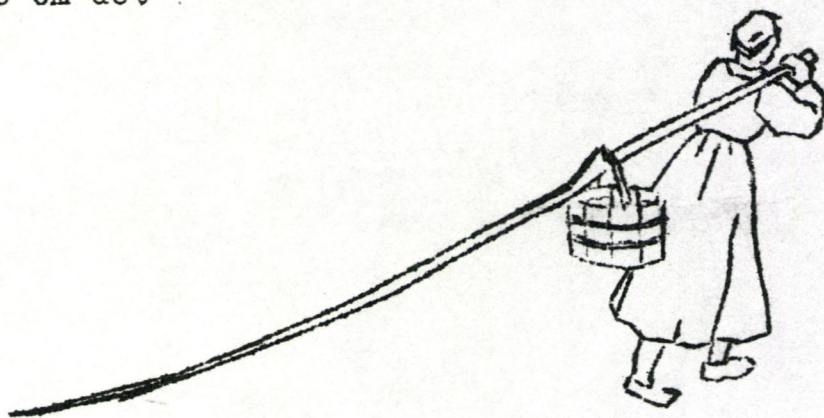
I samarbeid med
KULTURGEOGRAFISK REGISTRERING
PÅ VESTLANDET

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

*Tilleggsspørsmål til nr 5. Vannbæring
Å bera vatn på stong er ikkje kjent her*

Tilleggsspørsmål til nr 12.

*Brukt av fiskebein, fiskehovud eller kumøkk
til brensel er ikkje kjent*

2361